

Rozpočtový proces a partikulární zájmy: teorie, empirie a realita České republiky

Martin Gregor, PhD
Institut ekonomických studií, FSV UK

Ceft konference
14. dubna 2007

Mají partikulární zájmy vůbec vliv na efektivitu rozpočtu?

- ▶ Díky povinnosti platit daně uvalují partikulární výdaje *daňovou externalitu* na nezúčastněné subjekty.
- ▶ Pouze zlomek veřejných výdajů se týká čistých veřejných statků, tzn. většina výdajů daňovou externalitu obsahuje.
- ▶ Externalita na politických trzích lze jen obtížně kompenzovat:
  - ▶ neexistence třetí strany vynucující politické dohody
  - ▶ nutnost kredibility kooperativních/kompenzačních mechanismů
  - ▶ transakční náklady dohod (počet skupin, počet dimenzí, informace)

Implikace

1. Při neplatnosti Coaseho teorému na politických trzích přítomnost partikulárních zájmů snižuje efektivitu veřejných výdajů.
2. Regulace partikulárních zájmů může zlepšit intertemporální i intratemporální efektivitu veřejných financí.

Identifikace partikulárních zájmů

▶ Regionální zájmy

- ▶ pozměňovací návrhy poslanců = poslanecké pomníčky/malé domů
- ▶ SR 2007: návrh 20 mld Kč; výsledek 6,4 mld Kč
- ▶ v ČR historicky první hlasování MF proti finálnímu rozpočtu
- ▶ mediálně viditelné; snadno regulovatelné

▶ Identifikace ostatních zájmů

- ▶ motiv: "cui bono?"
- ▶ stopy: detekce vlivu
- ▶ pachatel: nalezení původce změn v řetězci vazeb

→ analýza skrze vliv zájmových skupin

- ▶ reprezentace = přímé zastoupení
- ▶ tlak = monetární i nemonetární podpora vs. protesty
  - ▶ uskutečněné hrozby lze kvantifikovat
  - ▶ neuskutečněné hrozby lze stěží kvantifikovat
  - ▶ benefity lze obtížně kvantifikovat

⇒ koncentrace na reprezentaci, která je objektivně měřitelná

- ▶ **Zákon $\frac{1}{n}$** : Čím početnější/fragmentovanější reprezentace, tím více partikulárních výdajů a menší efektivita.
- ▶ Empirie (s různými indikátory fragmentace)
  - ▶ počet poslanců (Bradbury, Crain 2001)
  - ▶ počet stran ve vládě (Roubini, Sachs 1989)
  - ▶ počet výdajových ministerstev (Kontopoulos, Perotti 2002)
  - ▶ počet stran v parlamentě (Volkerink, De Haan 2001)
  - ▶ nestabilita vlád = fragmentace v čase (Woo 2003)

Nelze snížit neblahý vliv fragmentace?

- ▶ Procedurální pravidla v rozpočtovém procesu (*fiscal governance*)
  - ▶ pozice ministra financí při vyjednávání
  - ▶ pozice ministra financí při implementaci
  - ▶ víceleté rozpočtové plánování
  - ▶ kontrola, transparence
  - + nominální omezení (deficit, výdaje)

- ▶ Empirie: pravidla snižují deficity (méně jednoznačně výdaje)
  - ▶ globálně, 57 zemí: Woo (2003)
  - ▶ EU: Hallerberg, von Hagen (1999), Volkerink, De Haan (2001), Hallerberg *et al.* (2006)
  - ▶ Latinská Amerika: Alesina *et al.* (1999); Filc, Scartascini (2005)
  - ▶ Německo (Strauch & von Hagen 1999), Belgie (Stienlet 2000), Švédsko (Molander 2000)
  - ▶ Asie: Lao-Araya (1997)

- ▶ OECD/WB: Survey on Budget Practices and Procedures (2003)

Composite index, World Bank

▶ Fiscal rules (FISCRULES)

- ▶ *Fiscal limits*: fiscal rules placing limits on Executive fiscal policy discretion; can the Executive propose waiving or amending the limits
- ▶ *Medium Term Frameworks*: consistent medium-term fiscal framework (targets or ceilings for expenditures, deficits, revenues)
- ▶ *Borrowing limits*: limits on the borrowing activity of lower levels of government; explicit or implicit guarantee of the borrowing activity of lower levels of government; possibility to borrow against future appropriations for operating costs
- ▶ *Reserve Funds*: central reserve funds to meet unforeseen expenditures; regulations defining the permitted uses of the budget reserves; authorities for approving allocations from the reserves

▶ Hierarchical procedures (HIERARCHICAL)

- ▶ *Within the Executive*: fixed spending limits for initial Ministry spending plans; the last word; resolution of disputes between Ministries and the central budget authority; percentage of the initial executive branch budget decided by the Principal Executive
- ▶ *Executive-Legislative relations*: consequences of rejection of the budget by Legislature; restrictions on amendments
- ▶ *Cash management*: instruments to monitor budget execution; can the Central Budget authority withhold funds that are appropriated, but not available on a legal or entitlement basis; can it withhold funds for entitlement programs or other areas where legal obligations have been made on behalf of the state

Jak vysvětlit kladný vliv procedurálních pravidel pomocí teorie?

► Proměnné

- počet zájmových skupin
- typ výdajů: produktivní a partikulární
- koordinace zájmových skupin skrze volební systém

P proporční: povolební koordinace (koalice)

M většinový: předvolební koordinace (fúze)

► pravidlo

- výdajový rámec (střednědobý rozpočtový plán; dohodnutý ve vládě)
- výdajový strop (nominální fiskální pravidlo; dohodnutý v parlamentu)

► Závěry

1. Čím více zájmových skupin, tím méně efektivní rozpočty.
2. Pravidla sníží partikulární výdaje bez ohledu na volební systém.
3. Omezení partikulárních výdajů omezí i *produktivní* výdaje!
4. Účinek rozpočtových pravidel se liší podle volebního systému.

P již výdajové rámce jsou účinné

V pouze výdajový strop je účinný

Módy procedurálních pravidel

Zdroj: Hallerberg & von Hagen (1999)

- Delegace** silná pozice FM ve všech fázích; vhodné pro jednobarevné kabinetu se stranickou disciplínou
- Kontrakt** slabší pozice FM, dohoda o výdajových rámcích; vhodné pro koaliční kabinetu
- Smíšený** *delegace* v rámci kabinetu, spíše než v parlamentu; *kontrakt* mezi vládou a opozičními stranami tolerujícími vládu; nejednoznačná pozice parlamentu

Hallerberg et al. (2006) uvádějí již jen první dva módy.

Data z nových členských zemí EU

- ▶ Gleich (2003), ECB Working Paper
- ▶ Yläoutinen (2004), Ministry of Finland Discussion Paper
- ▶ Gregor (2004), IES Working Paper
- ▶ **Fabrizio a Mody (2006), Economic Policy**
- ▶ Zápál (2007), AUCO Czech Economic Review

- ▶ Procedurální pravidla snižují deficit v EU-10.
  - Problémy:
    1. Kódování procedurálních pravidel vychází z Gleicha (2003); Yläoutinen (2004) ale ukazuje horší výkon Gleichova indexu.
    2. Absence subindexů (Hallerberg & von Hagen 2006, HH06, kódují zvláště delegační a kontraktuální pravidla).
    3. Nové indexy se málo kryjí s Gleichovým indexem (překryv s delegačním subindexem HH06 73%, s kontraktuálním subindexem HH06 0%).
    4. Indexy etnolingvistického štěpení od Alesiny et al. (2003): korektní index pro ČR 0,18 (0,11 jazykový), starý index 0,32; vzniklo ze sčítání obyvatel z roku 1991, kdy se 13,2% obyvatel prohlásilo za moravskou národnosti, ve 2001 šlo už jen o 3,7%.
- ⇒ Potřeba preciznější teorie a robustnějších indexů.
- ⇒ Z této studie obtížné implikace pro ČR.

Fragmentace: EU-8 + Malta, Kypr (Gregor 2004)

Rozpočtový proces
a partikulární
zájmy: teorie,
empirie a realita
České republiky

Martin Gregor

Úvod

Teorie

Nové členské země

EU-10

Česká republika

Závěry

Proměnná/země	CZE	EST	HUN	LAT	LIT
<i>Kabinet</i>					
Počet koaličních stran	3.	7.	4.	10.	2.
Politická koheze	10.	9.	3.	6.	4.
Koncentrace kabinetu	8.	9.	2.	7.	3.
Stranická dominance	1.-7.	1.-7.	1.-7.	1.-7.	9.
Stabilita kabinetu	3.-4.	5.-6.	1.-2.	9.	3.-4.
Efektivní reprezentace	10.	7.	5.	1.	9.
<i>Parlament</i>					
Počet parlamentních stran	3.	6.	7.	5.	10.
Efektivní počet parl.stran	5.	8.	4.	9.	3.
	POL	SLO	SVK	MLT	CYP
<i>Kabinet</i>					
Počet koaličních stran	5.	9.	8.	1.	6.
Politická koheze	5.	8.	7.	1.	2.
Koncentrace kabinetu	4.	10.	6.	1.	5.
Stranická dominance	1.-7.	1.-7.	8.	1.-7.	10.
Stabilita kabinetu	10.	5.-6.	7.	1.-2.	8.
Efektivní reprezentace	8.	2.	6.	4.	3.
<i>Parlament</i>					
Počet parlamentních stran	9.	8.	4.	1.	2.
Efektivní počet parl.stran	7.	10.	6.	1.	2.

Relativní fragmentace

- ▶ nízká: Maďarsko (+ Malta, Kypr)
- ▶ střední: ČR, Litva
- ▶ vysoká: Polsko, Lotyšsko, Estonsko, Slovinsko a Slovensko

Česká republika

- + malý počet hráčů (parlamentních i koaličních stran)
- + relativně udržitelný kabinet (stranická dominance, stabilita)
  - menšinové kabinety (index politické koheze, koncentrace kabinetu)
- ! v EU-10 nejsložitější případ
- počtem stran delegační mód, menšinovostí kontraktuální mód
- ? kandidát pro smíšený mód??

Co říkají studie o procedurálních pravidlech v ČR?

Gleich (2003), $N = 10$

Subindexy		EU-10
Pozice ministra financí při přípravě	PREPA	5.-6.
Pozice ministra financí při implementaci	IMPLE	10.
Pozice parlamentu	LEGIS	1.
Celkový index	INDEX	5.

Yläoutinen (2004), $N = 25, 10$

Subindexy		EU-25	EU-10
Pozice ministra financí při rozhodování	MFD	23.-24.	8.-9.
Pozice ministra financí při implementaci	MFI	17.-23.	6.-9.
Pozice parlamentu	PL	15.-18.	5.-7.
Plánování (rozpočtové rámce dle EU)	PEP	15.-21.	10.

Gregor (2004), $N = 5, 7$

Subindexy			
Ministr financí v kabinetu	FCP	7.	$N = 7$
Vliv parlamentu při rozhodování	PI	5.-7.	$N = 7$
Ministr financí při implementaci	FI	5.-6.	$N = 7$
Pravidla při náhlých šocích	WR	1.-5.	$N = 7$
Vliv parlamentních výborů při implementaci	CM	4.	$N = 5$

Společně s Yläoutinenem (a na rozdíl od Gleicha) potvrzují

- ▶ slabou pozici FM v návrhové fázi,
- ▶ slabou pozici parlamentu.

Žádoucí je posílení, ale závisí na módu.

1. Medializované poslanecké pomníčky jsou vděčné; nicméně tvoří jen část problému.
2. Snížení pravomocí rozpočtového výboru nemusí být žádoucí, zejména v kontrolní a implementační fázi.
3. Vzhledem k nízké fragmentaci spjaté s vysokou četností menšinových či křehkých vlád je nyní žádoucí *smluvní mód* rozhodování (víceleté rozpočtové plánování, při jehož implementaci má nezanedbatelnou roli Parlament).
4. Změna volebního systému = *implicitní* rozpočtová reforma.
5. Design procedurálních pravidel musí reflektovat případnou změnu volebního systému. V budoucnu může být více žádoucí delegace.